

Prof. dr hab. Ilona Turowska-Tyrk
Wydział Chemiczny

Wrocław, 3.12.2016 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Oleksandry Savchenko pt. „Pochodne tiomocznika jako syntony supramolekularne”

Rozprawa doktorska Pani mgr Oleksandry Savchenko, przygotowana pod kierunkiem Pani dr hab. Anny Kozioł, prof. UMCS, dotyczy w głównej mierze obszaru inżynierii krystalicznej. Badania przeprowadzone przez Doktorantkę mają charakter badań podstawowych, jednak z pewnym horyzontem aplikacyjnym.

Rozprawa Pani mgr Oleksandry Savchenko liczy 169 stron, zawiera 98 rysunków, 45 tabel oraz 133 odnośniki literaturowe. Do całości dołączona jest płyta CD z plikami *cif*.

We *Wstępie* Doktorantka podkreśliła znaczenie pochodnych tiomocznika w aspekcie ich aktywności biologicznej. Zwróciła także uwagę na istotność relacji pomiędzy konformacją cząsteczek, oddziaływaniami międzycząsteczkowymi i właściwościami fizykochemicznymi związków oraz na potrzebę analizowania tego typu zagadnień ze względu na możliwość zastosowań podczas projektowania materiałów krystalicznych o zadanych właściwościach. W kolejnym rozdziale *Cele pracy* Pani mgr Oleksandra Savchenko podała, iż celem pracy doktorskiej było przede wszystkim (a) wyznaczenie i analiza struktur krystalicznych i molekularnych 43 nowych *N,N'*-dipodstawionych pochodnych tiomocznika, (b) określenie wpływu podstawników na konformację fragmentu tiomocznikowego oraz (c) sprawdzenie powtarzalności występowania motywów asocjacyjnych w kryształach badanych związków. Główną metodą badawczą była rentgenowska analiza strukturalna. Doktorantka przeprowadziła w znacznie mniejszym zakresie również analizę spektroskopową IR i luminescencyjną.

W *Części literaturowej*, liczącej 34 strony, Pani mgr Oleksandra Savchenko

m.in. opisała zastosowania pochodnych tiomocznika w medycynie, przedstawiła możliwe konformacje cząsteczek oraz motywy oddziaływań międzycząsteczkowych N-H...S, mianowicie pierścieniowe dimery $R_2^2(8)$ w przypadku konformerów *trans-cis* i *cis-trans* oraz łańcuchy dla *cis-cis*. Dane na temat częstotliwości występowania wymienionych powyżej konformacji zaprezentowała pod koniec rozprawy w rozdziale *Wnioski*.

W swojej pracy Doktorantka analizowała kierunkowe oddziaływania międzycząsteczkowe. Z tego powodu w *Części literaturowej* sporo uwagi poświęciła wiązaniom wodorowym: ich geometrii, energii, klasyfikacji, opisowi przy użyciu teorii grafów oraz roli w układach biologicznych i w inżynierii krystalicznej. Omówiła również oddziaływania $\pi \cdots \pi$ i C-H... π . Przedstawiła pojęcie syntonu supramolekularnego. Sądzę, że w rozdziale tym można było wspomnieć również o oddziaływaniach grupy nitrowej z pierścieniem aromatycznym sąsiednich cząsteczek i z sąsiednią grupą nitrową, jako że były one analizowane w przypadku niektórych związków badanych w ramach pracy doktorskiej.

Na koniec *Części literaturowej* Doktorantka krótko scharakteryzowała stosowane przez siebie metody badawcze.

Rozdział 4, liczący 103 strony, zatytułowany jest *Część eksperymentalna*, ale zawiera również analizę i dyskusję uzyskanych wyników. Na początku tego rozdziału Pani mgr Oleksandra Savchenko przedstawiła badane związki, które podzieliła na 7 grup w zależności od rodzaju jednego z podstawników: A1 - A15 (3-indoloetyl), B1 - B3 (1,3-benzotiazol-2-yl), C1 - C6 (1-benzylopiperydyn-4-yl), D1 - D5 (4-metoksyfenyl), E1 - E6 (2-furanometyl), F1 - F4 (3-trifluorometylofenyl) i G1 - G4 (4-chloro-3-nitrofenyl). Sądzę, że w którymś miejscu rozprawy przydałyby się nazwy systematyczne związków.

W dalszej części tego obszernego rozdziału Pani mgr Oleksandra Savchenko przedstawiła wyniki swoich badań krystalograficznych i spektroskopowych. W sumie Doktorantka wyznaczyła strukturę krystaliczną 43 związków. Uważam, że jest to imponujący wynik. W tabelach 3 - 9 zaprezentowane zostały stosowne dane krystalograficzne i eksperymentalne. Przeglądając je i porównując z danymi w plikach *cif* można zauważyć, że dla prawie wszystkich struktur, oprócz A13, B2, F3 i F4, podano przez pomyłkę wartości R_{int} identyczne z wartościami wskaźnika rozbieżności R_1 . Ponadto przy związku A2 wymieniono zaskakującą liczbę zmierzonych refleksów, a dla E3 niewłaściwy stosunek Z/Z' .

W podrozdziale 4.5 Pani Oleksandra Savchenko w szczególności i usystematyzowany sposób omówiła konformację cząsteczek. W grupie A fragment tiomocznikowy przyjmuje

konformację *cis-trans* albo *cis-cis*. Występowanie konformacji *trans-cis* dla serii B Doktorantka wytłumaczyła obecnością wewnątrzcząsteczkowego wiązania wodorowego N–H···N, zaś konformacji *cis-cis* dla serii C objętościowym podstawnikiem. Podczas omawiania dominującej konformacji *trans-cis* w grupie D i porównania z danymi zawartymi w bazie *Cambridge Structural Database (CSD)* Doktorantka zauważyła, że konformacja ta występuje wtedy, gdy w pierścieniu oznaczonym jako R₂ obecne są podstawniki w pozycji *orto* lub *meta*, aczkolwiek nie skomentowała szerzej tego spostrzeżenia. Zwróciła także uwagę na fakt, że zarówno w grupie E, jak i w analogicznych związkach z *CSD*, podstawnik oznaczony jako R₁ występuje w ułożeniu *cis*.

Spośród oddziaływań międzycząsteczkowych Pani mgr Oleksandra Savchenko najpierw analizowała obecne we wszystkich badanych kryształach wiązania wodorowe N–H···S tworzone przez grupy tiomocznikowe. W przypadku konformacji *cis-trans* i *trans-cis* zaobserwowała syntony R₂²(8), a dla konformacji *cis-cis* syntony C(4). Podkreśliła różnorodność oddziaływań dla związków grupy A, związaną z labilnością podstawnika R₁, dla których zauważyła również motywy R₂²(18), C(9) i D(2). Ciekawymi przykładami okazały się kryształy D4 oraz E1 i E4 o dwojakiego rodzaju syntonach: R₂²(8) i C(4).

Następnie Doktorantka omówiła motywy tworzone przez międzycząsteczkowe wiązania wodorowe C–H···X (X = N, O, S, F, Cl, Br), N–H···X (X = N, O, F, Cl, Br), oddziaływania C–H···π, N–H···π i π···π, uwzględniła oddziaływania elektrostatyczne F···X (X = O, S, F, Cl), S···X (X = O, S, Cl, Br), Cl···X (X = O, Cl) i N···O. Opisała oddziaływania występujące w kryształach każdego związku, ale starała się znaleźć cechy wspólne w ramach każdej grupy.

Całość tej niełatwej analizy została zobrazowana odpowiednimi rysunkami oraz tabelami, bardzo pomocnymi podczas czytania. Rozprawa została zaopatrzona w użyteczne *Uzupełnienie* przygotowane na podstawie przeszukania bazy *CSD*. Doktorantka wielokrotnie odwoływała się do tego dodatku.

Część struktur badanych przez Panią mgr Oleksandrę Savchenko charakteryzowała się nieuporządkowaniem i proces ich wyznaczenia wymagał większego nakładu pracy niż w typowych sytuacjach. Utworzenie modelu dobrze opisującego nieuporządkowanie jest często trudne i wymaga pewnego doświadczenia. Uważam, że Doktorantka dobrze poradziła sobie z tym zagadnieniem, mam jednak kilka propozycji związanych z udoskonaleniem owych struktur. W przypadku cząsteczki A9B nieuporządkowanie podstawnika 3-chloro-4-

fluorofenyłowego opisano za pomocą trzech orientacji. Przydałoby się nałożenie więzów (*restraints*) na długości wiązań, kąty walencyjne i atomowe parametry przemieszczenia, zwłaszcza dla pierścienia c i d. Dla grupy $-CF_3$ nieuporządkowanej na 3 orientacje w strukturach F1, F2 i F3 oraz grupy $-NO_2$ nieuporządkowanej na 2 orientacje w strukturze G1 proponowałabym zastosować analogiczne więzy dla długości wiązań, a ponadto dla E5 więzy (*constraints*) w przypadku grupy metylowej.

Do struktury A7 wkraść się pewien błąd, mianowicie Doktorantka maksimum gęstości elektronowej odpowiadające atomowi chloru przypisała atomowi siarki i *vice versa*. Dla struktury A15 parametr Flacka przyjmuje dużą wartość mogącą świadczyć o zbliżeniu badanego kryształu. Przydałoby się informacja na ten temat w rozprawie, jak również na temat usytuowania $\Delta\rho_{\max}$ i $\Delta\rho_{\min}$ na różnicowej mapie Fouriera dla A10.

Dla związku A13 Doktorantka przeprowadziła obliczenia teoretyczne, w wyniku których stwierdziła istnienie ośmiu stabilnych struktur, w tym o konformacji takiej jak dla cząsteczki A13B w kryształach. Dla związków grupy A dodatkowo wykonała badania spektroskopowe, na podstawie których zasugerowała możliwość zastosowania owych układów jako sensory fluorescencyjne.

W rozdziale *Wnioski*, liczącym 2 strony, za bardzo cenne uważam nawiązanie do pochodnych mocznika. Doktorantka podała, że w przypadku ugrupowań mocznikowych, w przeciwieństwie do tiomocznikowych, wyraźnie dominuje konformacja *cis-cis*. Napisała również krótko, że geometria syntonu tworzonego przez wiązania wodorowe $N-H\cdots S$ w pochodnych tiomocznika charakteryzuje się większą zmiennością niż w przypadku syntonu w pochodnych mocznika. Są to jedyne informacje na ten temat w rozprawie. Sądzę, że powyższe zagadnienia są ciekawe i warte pewnego rozwinięcia.

W rozprawie doktorskiej można napotkać pewne błędy językowe i edytorskie. W moim przekonaniu jednak nie są one bardzo liczne.

Podsumowanie i wniosek końcowy

Pani Oleksandra Savchenko przedstawiła oryginalne rozwiązanie istotnych problemów naukowych. Wyznaczyła strukturę krystaliczną i molekularną 43 nowych pochodnych tiomocznika, dokonała analizy wyznaczonych struktur pod kątem konformacji fragmentu tiomocznikowego, oddziaływań międzycząsteczkowych i występujących syntonów supramolekularnych. Doktorantka wykazała się wiedzą z zakresu chemii strukturalnej, inżynierii krystalicznej i krystalografii, znajomością aparatury i programów krystalograficznych, a także umiejętnością prowadzenia badań naukowych.

Rozprawa doktorska Pani mgr Oleksandry Savchenko spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595, z późniejszymi zmianami), w związku z czym wnoszę do Rady Wydziału Chemii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej o dopuszczenie Pani mgr Oleksandry Savchenko do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Ilona Turowska-Tyrk